

Pojavljanje planinskega orla *Aquila chrysaetos* na Pohorju

Occurrence of the Golden Eagle *Aquila chrysaetos* in the Pohorje mountains

Franc BRAČKO

V zadnjih dneh januarja 1997 je Radio Slovenija poročal o nenavadnem dogodku: na Ribniškem Pohorju so lovci opazili redkega planinskega orla! Dne 1. 2. je novico priobčil tudi mariborski dnevnik Večer. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Maribor, je 30. 1. na DOPPS naslovil uradni dopis s podatki o opazovanju planinskega orla v lovsko gojitvenem lovišču Pohorje - revir Hudi kot, kjer se je z njim srečal lovski čuvaj Maks Turner, ki je dogodek tudi podrobno opisal v priloženem poročilu. Na osnovi prejetih podatkov se postavlja dvoje vprašanj: ali planinski orel na Pohorju gnezdi in ali je res tako redek obiskovalec Pohorja, kot je bilo slišati iz senzacionalno obarvanih poročil že omenjenih medijev?

O gnezdenju planinskega orla na Pohorju v zadnjih sto letih v ornitološki literaturi ni oprijemljivih podatkov, ki bi kazali na gnezditve ali verjetnost gnezditve. Da je nekoč redno gnezdil na Pohorju, poroča SEIDENSACHER (1858, 1864). Gnezdo je bilo najdeno na visoki jelki v hribih nad Vitanjem (verjetno v letih 1850 - 1860). Ko sta bila zatem oba mladiča pobrana iz gnezda in eden od njunih staršev ubit, je planinski orel to območje zapustil. Verjetno je bil celo eden izmed zadnjih parov, ki so gnezdili na Pohorju. Tako je tudi na Pohorju planinskega orla doletela žalostna usoda: človek ga je tako kot druge velike plenilce egoistično in nerazumno iztrebil. REISER (1925), ki je ptičji svet Pohorja odlično poznal, dobrih šestdeset let kasneje planinskega orla za Pohorje ne omenja, kar pomeni, da je bil v tistem času že popolnoma iztrebljen. O tem, da so orli nekdanj živeli na Pohorju, spominja le še ime vrha Orlica pri Ribnici.

Na osnovi podatkov Ornitološkega atlasa Slovenije planinski orel na Pohorju ne gnezdi. V Sloveniji planinski orel gnezdi

v pečevju, najraje v previsnih stenah. Gnezda na drevju so izjemno redka (GEISTER 1995). Na Pohorju tudi ni večjega skalovja in previsnih sten, zato bi moral orel gnezdit na drevju, kar pa je veliko težje odkriti. V naši severni sosesčini planinski orel gnezdi v večini primerov na skalnih policah (DVORAK et al. 1993). HABLE (1986) za predel štajerske občine Mariahof pravi, da je na tem območju število orlovskih gnezd na drevju in skalnih policah enako. Gnezda na drevju pa so običajno blizu dolin, saj orel lažje prenaša plen navzdol kot pa navzgor.

Novejši podatki o planinskem orlu na Pohorju temeljijo na opazovanju posameznih odraslih osebkov (sodeč po perju) prek celega leta, torej tudi v gnezditvenem obdobju. Opazovani pa so bili tudi mladostni oz. spolno nezreli osebki. Na osnovi obstoječih podatkov bi lahko sklepali, da na Pohorju orel gnezdi. Toda upoštevajoč gnezditveno biologijo planinskega orla, velik življenjski prostor in klateštvo spolno nezrelih osebkov je vsako nekritično obravnavanje podatkov lahko zmotno. Za nedvomno gnezditve bi morali odkriti gnezdo, opaziti svatovanje, prenašanje plena ipd. Tako gnezdenju v prid temelječih opažanj, ki bi nedvomno potrjevali gnezditve, na Pohorju kljub temu nimamo. Verjetno se pojavljajo osebki, ki gnezdi v Kamniško - Savinjskih Alpah, morda tudi v Karavankah, in spolno nezreli osebki. Iz Gornje Savinjske doline, na primer, CERAR (1986) poroča, da planinski orel vsako leto gnezdi v previsnih stenah Tera. V hribih nad Savinjsko dolino je 6. 6. 1996 v zraku opazoval par orlov VOGRIN (1996). Dne 1. 8. 1994 je bil orel opazovan na Uršlji gori (VOGRIN 1995a). Po informacijah lovcev iz Črne na Koroškem (Matjaž Jež ustno) ga redno videvajo tudi na bližnji Peci.

M. Turner v svojem pisnem poročilu omenja, da je planinskega orla na Pohorju prvič videl leta 1980 ali leto prej. Leta 1983 je našel več obžrtih mladičev smjadi in v bližini tudi orlovo pero, kar potrjuje, da se je orel prehranjeval na območju gojitvenega lovišča Hudi kot, Jezerski vrh in pod Siklerico. Večkrat ga je videl tudi v

naslednjih letih. Zanimivo, da so bili skoraj vsi kadavri plena najdeni ob gozdnih cestah, ki po vsej verjetnosti orlu omogočajo boljši pregled, nemoten let in lov plena, na pretežno gozdnatem območju Pohorja. Tudi na območju Klopnega vrha je bilo v zadnjih zimah najdenih več ostankov in sledov uplenjenih divjih

Opazovanja planinskega orla na Pohorju v zadnjih dvajsetih letih:

16.	5.	1980	Črni vrh (1543 m n.m.), 1 os. (M. Turner pisno)	
		1983	Hudi kot (1018 m n.m.), sledovi prehranjevanja (M. Turner pisno)	
10.	7.	1984	Mala Kopa (1542 m n.m.), 1 odrasel os. (SERE 1984)	
17.	8.	1986	Stolp, Mariborsko Pohorje (1147 m n. m.), 1 mladostni os. (BIBIČ 1986)	
	5.	7.	1990	Osankarica (1344 m n.m.), 1 os. (VOGRIN 1991)
14.	8.	1991	Štuhcev dom (1100 m n.m.), 1 odrasel os. (VOGRIN 1992)	
	6.	7.	1994	Črno jezero (1193 m n. m.), 1 odrasel os. (VOGRIN 1995)
20.	6.	1995	Lovrenška jezera (1500 m n. m.), 1 odrasel os. (M. Vogrin pisno)	
26.	12.	1996	Klopni vrh (1340 m n.m.), 1 os. ob ustreljenem gamsu (M. Turner pisno)	
	6.	1.	1997	Klopni vrh (1340 m n.m.), 1 os. opazil Ivan Švajger (M. Turner pisno)

petelinov in ruševcev. Dne 6. 1. 1997 pa je orel zasledoval trop gamsov (I. Švajger). Zanimivo in nenavadno je opazovanje mladostnega planinskega orla dne 4. 5. 1995 na akumulaciji Medvedce, nedaleč od vznožja Pohorja (JANŽEKOVIČ 1995). Kot kaže, so ga privabile poginule ribe, ki so zaostale po izlovu in praznjenju ribogojnice. 4. 3. 1989 je bil 1 os. opazovan tudi v neposredni bližini Slovenj Gradca (Gorazd Mlakar ustno).

Novejša opazovanja lovcev kažejo, da se planinski orel na Pohorju pogosto pojavlja tudi pozimi. Verjetno pa kakšen celo redno prezimuje, kar dopolnjuje podatke Zimskega ornitološkega atlasa Slovenije (SOVINC 1994), ko pri popisih v decembru in januarju 1979/80 - 1992/93 na Pohorju ni bil opažen. Zadnja zimska opazovanja so tudi eden redkih podatkov o prezimovanju planinskega orla zunaj "ožjega" gnezditvenega teritorija, če upoštevamo, da na Pohorju ne gnezdi.

V prihodnje bomo morali več pozornosti posvetiti opazovanju in redno spremljati vse pogostejše pojavljanje planinskega orla na Pohorju. Veliko podatkov o času pojavljanja, lokaliteti, številu, vedenju in starosti osebkov lahko prispevajo prav lovci in gozdarji, ki so na terenu tako rekoč vsak dan. Posebno pozornost bi morali nameniti odraslim osebkom v času gnezditve (par s svatovanjem prične že januarja) in tudi velikim gnezdrom na drevju. Predlagam, da v skladu z veljavno zakonodajo gozdarji iz sečnje dosledno izločajo drevesa z gnezdi ujed, ki so značilno velika in opazna. V primeru odkritja gnezda planinskega orla bi morali iz sečnje nemudo-

ma izločiti večje gozdno območje in dosledno upoštevati naravovarstveno načelo varovanja redkih vrst. Natančna lokacija gnezda pa mora za širšo javnost ostati skrivnost. Tako nas bo nekega dne morda vendarle razveselila novica, da po sto petdesetih letih preganjanja planinski orel ponovno gnezdi na Pohorju.

ZAHVALA

Gospodu Martinu Krajncu z Zavoda za gozdove Slovenije, Območna enota Maribor, se najlepše zahvaljujem za dragocene podatke o planinskem orlu na Pohorju. Za posredovane podatke se zahvaljujem tudi gospodu Matjažu Ježu in kolegoma Milanu Vogrinu in Gorazdu Mlakarju.

LITERATURA

BIBIČ, A. (1986): Planinski orel *Aquila chrysaetus*. *Acrocephalus* 7 (30): 59.

CERAR, M. (1986): Poročilo iz Gornje Savinjske doline. *Acrocephalus* 7 (29): 33-34.

DVORAK, M., A. RANNER & H. M. BERG (1993): Atlas der Brutvögel Österreich. Wien, 522 pp.

GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS, Ljubljana.

HABLE, E. (1986): Ornithologische Beobachtungen in den Jahren 1982 bis 1985, vorwiegend im Gebiet der Forschungssättle "P. Blasius HANF" am Futner-teich, Gemeinde Mariahof, Steiermark (Aves). *Mitt. Abt. Zool. Landesmus. Joanneum*, Heft 38: 1-28. Graz.

JANŽEKovič, F. (1995): Planinski orel *Aquila chrysaetus*. *Acrocephalus* 16 (71): 126.

REISER, O. (1925): Die Vögel von Marburg an der Draa. Graz.

SEIDENSACHER, E. (1858): Die Vögel der Steiermark. *Naumannia* 8:466-490. Dessau.

SEIDENSACHER, E. (1864): Die Vögel von Cilli. *Mitt. naturwiss. Ver. Steiermark.* 2:57-90.

SOVINČ, A. (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.

SERE, D. (1984): Planinski orel *Aquila chrysaetus*. *Acrocephalus* 5 (21): 44.

VOGRIN, M. (1991): II. Ornitološke raziskave. pp. 38-46. V: STAJNBAHER, S. (ed.): Mladinski raziskovalni tabor Šmartno '90. ZOTKS Gibanje znanost mladini. Ljubljana.

VOGRIN, M. (1992): Planinski orel *Aquila chrysaetus*. *Acrocephalus* 13 (55): 187.

VOGRIN, M. (1995): Ornitološke raziskave na Pohorju. pp. 53-62. V: STAJNBAHER, S. (ed.): Mladinski raziskovalni tabor Šmartno '94. ZOTKS Gibanje znanost mladini. Ljubljana.

VOGRIN, M. (1995a): Poročilo ornitološke skupine. pp. 73-82. V: BEDJANIČ, M. (ed.): Tabor študentov biologije. ZOTKS Gibanje znanost mladini. Ljubljana.

VOGRIN, M. (1996): Planinski orel *Aquila chrysaetus*. *Acrocephalus* 17 (74): 32.

POVZETEK

Zadnjih sto let s Pohorja (1543 m n.m.) ni podatkov o gnezdenju planinskega orla. Po letu 1980 je z zahodnega dela Pohorja vedno več poročil o pojavljanju posameznih odraslih in mladostnih osebkov. Na območju lovsko gojitvenega lovišča Hudi kot in Jezerski vrh so lovci v zadnjih letih opazili več osebkov in tudi sledov o prehranjevanju planinskega orla. Kadavri mladih srn so bili najdeni predvsem ob gozdnih poteh, kjer ima orel za lov in letenje več manevrskega prostora. Prvič doslej je bil opazovan tudi v zimskem obdobju.

Ker na Pohorju ni previsnih skal in polic, planinski orel lahko gnezdi le na drevju. Iz analize sedanjih podatkov ni moč sklepati

na gnezditve, čeprav je možna. Zato bo treba v prihodnje skrbno spremljati in zbirati podatke o pojavljanju in o aktivnosti planinskega orla na Pohorju. Morebitna gnezditve bi po sto petdesetih letih preganjanja pomenila ponovno naselitev te redke ujede na skrajnem vzhodnem obrobju slovenskih Alp.

SUMMARY

There have been no records in the last hundred years about a possible breeding by the Golden Eagle *Aquila chrysaetos* in Pohorje mountains (1543 m a.s.l.). From 1980 on, however, more and more reports on the occurrence of individual adults and juveniles have been coming from the western part of these mountains. In the areas of Hudi kot and Jezerski vrh hunting grounds a number of traces about the Golden eagle feeding there have been discovered by hunters in the last few years. Cadavers of young deer were found mainly along forest roads, where eagles obviously have more manoeuvring space for flying and preying on their victims. For the very first time the Golden Eagle has been also observed during the winter.

Considering that there are no overhanging rocks and cliff ledges in Pohorje mountains, the Golden Eagle can nest only in trees. On the basis of the analysis of till now gathered data, no breeding in trees can be as yet confirmed, although it is no doubt feasible. This is why the data on the occurrence and activities by the Golden Eagle at Pohorje mountains will have to be carefully gathered and revised by all concerned. Eventual breeding would mean, after some 150 years of its persecution, a renewed settling by this bird of prey on the extreme eastern fringes of the Slovene Alps.

Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 2000
MARIBOR